

Tarasteen Näätäsuon seuranta

Tummaverkkoperhonen ja lehtovirmajuuri vuonna 2024

Lasse Kosonen

Tmi Luonto-Lasse

23.12.2024

1. Johdanto

Tampereen Tarasteen Näätäsuo on laajin tummaverkkoperhosen elinympäristön vuoksi rauhoitettu niittykokonaisuus Suomessa. Pirkanmaan jätehuolto pyysi minua selvittämään Näätäsuo-nykytilannetta huomioon ottaen tummaverkkoperhosen ja sen ravintokasvi lehtovirmajuuri. Tavoitteena oli saada lausunto Tarastenjärven lähialueen vesitilanteen vaikutuksesta Näätäsuo-koosteusoloihin ja tummaverkkoperhosen elinympäristöön. Käytännössä tämä tarkoittaa pitkälti veden laadun ja määrän vaikutuksia lehtovirmajuuren elinympäristöön ja sitä kautta erittäin uhanalaiseen tummaverkkoperhoseen. Näätäsuo-alueella on käytettävissä pitkän ajanjakson tuloksia pohja- ja pintaveden laadusta sekä jatkuvatoiminen virtaamamittaus Tiikonojassa ja Näätäsuo-alueen toisella puolella Merjanlahteen laskevassa ojassa (KVVY 2021).

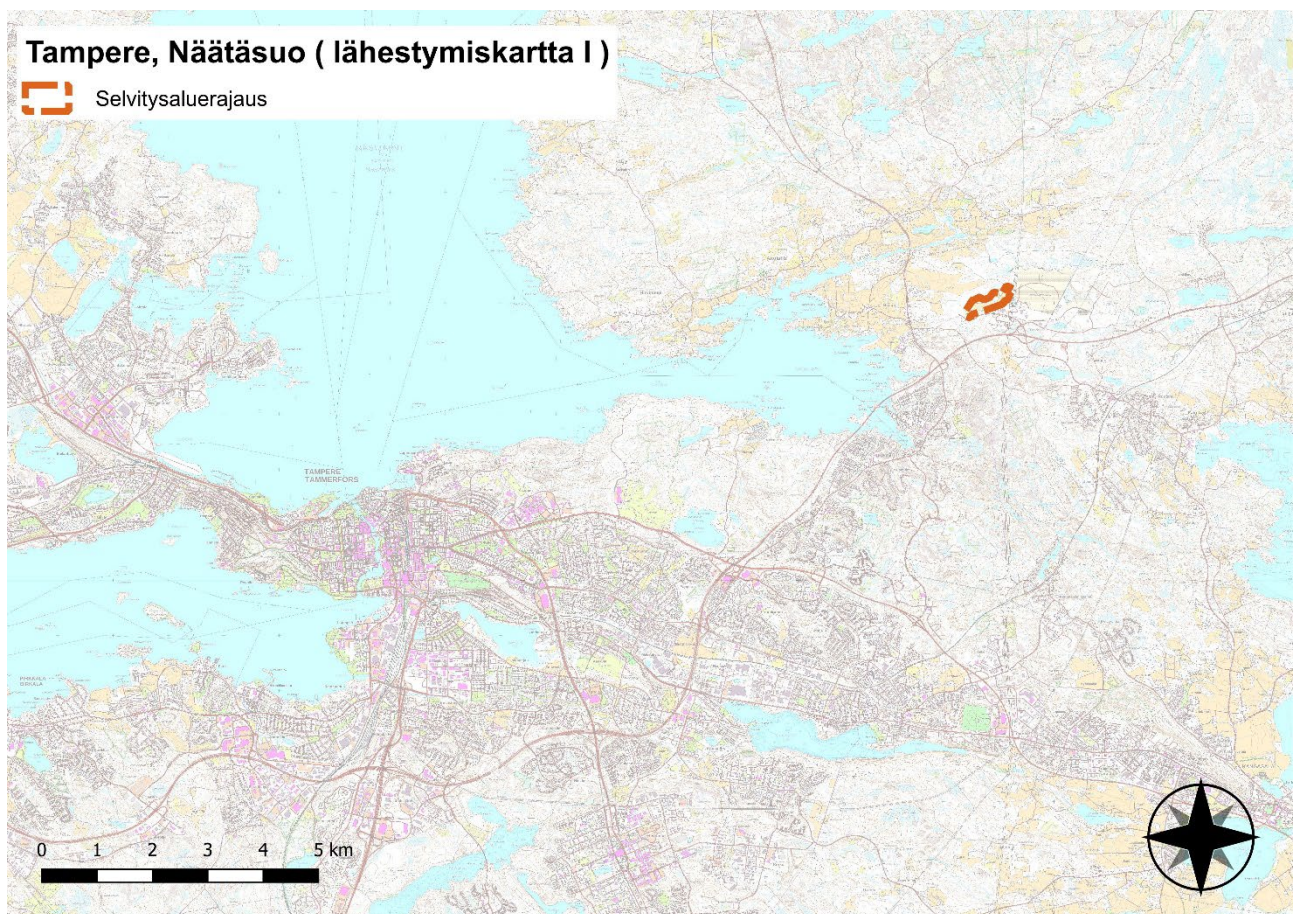
Tummaverkkoperhosen yksi harvoista ravintokasveista on lehtovirmajuuri (*Valeriana sambucifolia*, syn. *Valeriana excelsa*), joten se on tiukasti niiden esiintymien menestymisestä riippuvainen. Lehtovirmajuurikasvustot inventoitiin ja luonnollisesti tarkkailtiin myös itse tummaverkkoperhosia. Laji käyttää hyväkseen myös rohtovirmajuurta (*Valeriana officinalis*), mutta sitä ei kasva Näätäsuo-alueella.

Pirkanmaan Jätehuolto Oy:n ja Tammervoima Oy:n toivomuksesta selvitin vuonna 2022 Tarastenjärven Näätäsuo-alueen luonnonsuojelualueen lehtovirmajuuriesiintymien ja tummaverkkoperhosen silloista tilannetta. Inventointi uusittiin nyt vuonna 2024.

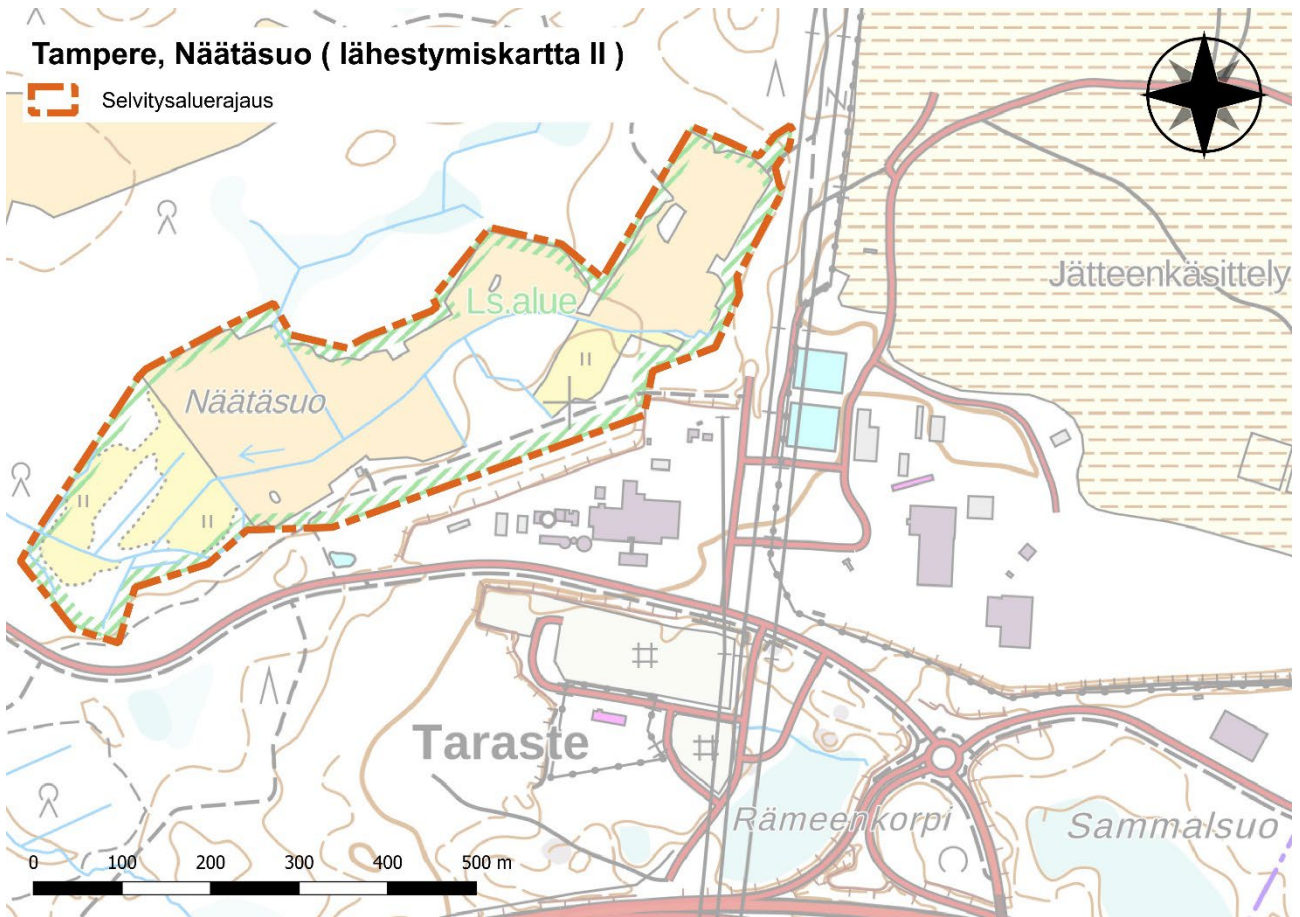
2. Näätäsuo

Tarasteen Näätäsuo sijaitsee Tampereen itäpuolella, Tarastenjärven jätteenkäsittelykeskuksen länsipuolella, sen välittömässä läheisyydessä, 13 km Tampereen keskustasta itäkoilliseen (kartta 1.). Näätäsuo rauhoitettiin erittäin uhanalaisen (EN) tummaverkkoperhosen (*Melitea diamina*) elinalueeksi v. 2014 (kartassa 2. oranssi rajaviiva).

Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelmassa (Tampereen kaupunki 2012) esitettiin alueen rauhoittamista vain 3,25 hehtaarin suuruisena. Kuitenkin myöhemmin katsottiin, että tummaverkkoperhosen leviämisen kannalta laajempi rauhoitus on tarpeen. Niinpä se rauhoitettiin 13.2.2014 peräti 17,6 hehtaarin laajuisena. Siten se on Suomen laajin tummaverkkoperhosta varten perustettu suojelualue. Muut Tampereen tummaverkkoperhosten suojelualueet ovat selvästi pienempiä, enintään kahden hehtaarin suuruisia.

Kartta 1. Tarasteen Näätäsuon sijainti Tampereen kaupungin itäpuolella.

Kartta 2. Tarasteen Näätäsuo selvitysalue, oranssi raja.

Näätäsuo on tällä hetkellä itse asiassa kokonaisuudessaan niittyä ja laidunta, ja Näätäsuo halki kulkee hidasjuoksuinen oja. Oja on ollut alkujaan luonnon-tilainen, mutta sitä on 1900-luvun kuluessa muokattu ja oikaistu. Alue on jo vuosisadan ajan ollut viljeltyä niittyä – ainakin osaksi. Ojan länsiosassa on nyt myös sivuhaaroja. Itse Näätäsuo niitty on 980 metriä pitkä ja leveimmältä kohdaltaan 200 metriä leveä.

Näätäsuo jakaantuu melko selvästi kolmeen lohkoon: läntinen lohko, joka on nykyisin muuten käsittelemätöntä niittyä, mutta vuodesta 2009 lähtien Tampereen kaupungin ympäristöyksikkö on järjestänyt siellä niittotalkoita estämään alueen pensoittumista ja umpeenkasvua, viimeksi 22.8.2024. Keskilohko on osaksi normaalia, kuivahkoa niittyä, josta osa on hevosten laiduntamaa ja ka-penee koilliseen päin sekä lounas-koillissuuntainen itälohko, joka on kuivaa niittyä. Näätäsuo halki kulkeva oja menee kaikkien niittylohkojen kautta. Itä-lohkon päästä on vain 400 metriä rauhoitetulle Tiikonojan niitylle, jossa on tiet-tävästi vakaa tummaverkkoperhoskanta.

4. Tummmaverkkoperhonen

Tummmaverkkoperhonen (*Melitea diamina*) on valittu Tampereen tunnuseläimeksi. Se on keskikokoinen päiväperhoslaji, ja sen siipien kärkiväli on 36–42 mm.

Tummmaverkkoperhonen on helppo tuntea: siipien yläpuoli on pääosin tumman mustanruskea ja reunoja ruuduttavat oranssit poikkivyöt. Koiraat ovat naaraita tummempia, mutta tummuus vaihtelee yksilöllisesti. Siipien alapinta on selvästi vaaleampi kuin yläpinta. Etusiiven alapuoli on oranssi ja vaaleiden ja mustien täplien pilkuttama.

Tummmaverkkoperhonen lentää kesäkuun alkupuolelta-puolivälistä heinäkuun puoliväliin.

Tummmaverkkoperhonen on luokiteltu uhanalaistarkastelussa erittäin uhanalaiseksi (EN) (Hyvärinen ym. 2019). Se on myös luonnonsuojelulain suojaama. Edelleen se on määritetty kiireellisesti suojeltavaksi eliölajiksi. Lajilla on kaksi nykyhetken esiintymisaluetta Suomessa. Toinen on Satakunnasta Etelä-Pohjanmaalle ulottuvalla vyöhykkeellä ja toinen Pirkanmaalla (Tampere, erityisesti Aitolahti-Teisko, Orivesi). Sen varhempi levinneisyys on ollut laajempi, mutta perhonen on voimakkaasti taantunut.

Syyksi lajin taantumiseen on todettu niittyjen metsittyminen ja karjan laiduntamisen väheneminen.

Tarkoituksena on ollut niittää heinikkoa ja raivata pensaikkoa umpeenkasvun estämiseksi. Virmajuuret merkittiin punavalkoisilla nauhoilla estämään niiden vahinkoniittäminen.

Tummmaverkkoperhosta on esiintynyt Näätäsuolla pitkään, ilmeisesti ainakin vuodesta 1971 lähtien. Enemmän havaintoja tehtiin 1990–2010-luvuilla, mutta myös viime vuosilta on edelleen havaintoja.

Itse näin 8.7.2022 länsilohkolla yhden yksilön lepättelemassa.

29.6.2024 etsin lajia tarkoin Näätäsuon alueelta ja keskitin etsintäni erityisesti länsiniittyyn, missä lajia on viimeksi havaittu. Sää oli ihanteellinen, tuuleton ja lämmin. Tarkkailin perhosia nelisen tuntia. Perhosia oli runsaasti lennossa, mm. tummmaverkkoperhosen kanssa samaan sukuun kuuluvaa ratamoverkkoperhosta (*Melitea athalia*).

Tummmaverkkoperhosta en nähnyt tuolla retkellä ainuttakaan. Tästä voi päätellä, että Näätäsuon tummmaverkkoperhoskanta ei ainakaan ole kovin vankka,

mutta on mahdollista, että pieni kanta elelee alueella ja voi saada populaatioli-
säystä muilta, lähellä olevilta niityiltä.

Näätäsuo on itäkärjestä 400 metriä pohjoiseen olevalla Tiikonojalla on nimittäin
myös tummaverkkoperhoskanta. Alue on rauhoitettu 27.12.2002 luonnonsuo-
jelualueeksi ELY:n rajauspäätöksellä. Hyönteistutkijain seuran puheenjohtajan
Tero Piiraisen mukaan niityllä on melko hyvä ja vakaa kanta. Tänä vuonna ti-
lannetta ei tarkastettu. On mahdollista, että tältä niityltä voi siirtyä Näätäsuo-
lle perhosia lentoteitse ja Näätäsuo saisi tällä tavalla nykyistä pientä perhoskan-
taa vahvistavaa lisäainesta.

Kuva 1. *Tummaverkkoperhonen on Tampereen tunnusperhonen ja erittäin uhanalainen. Kuva on vuodelta 2022, koska tänä vuonna sitä ei nähty lainkaan etsinnästä huolimatta.*

5. Lehtovirmajuuri Näätäsuolla

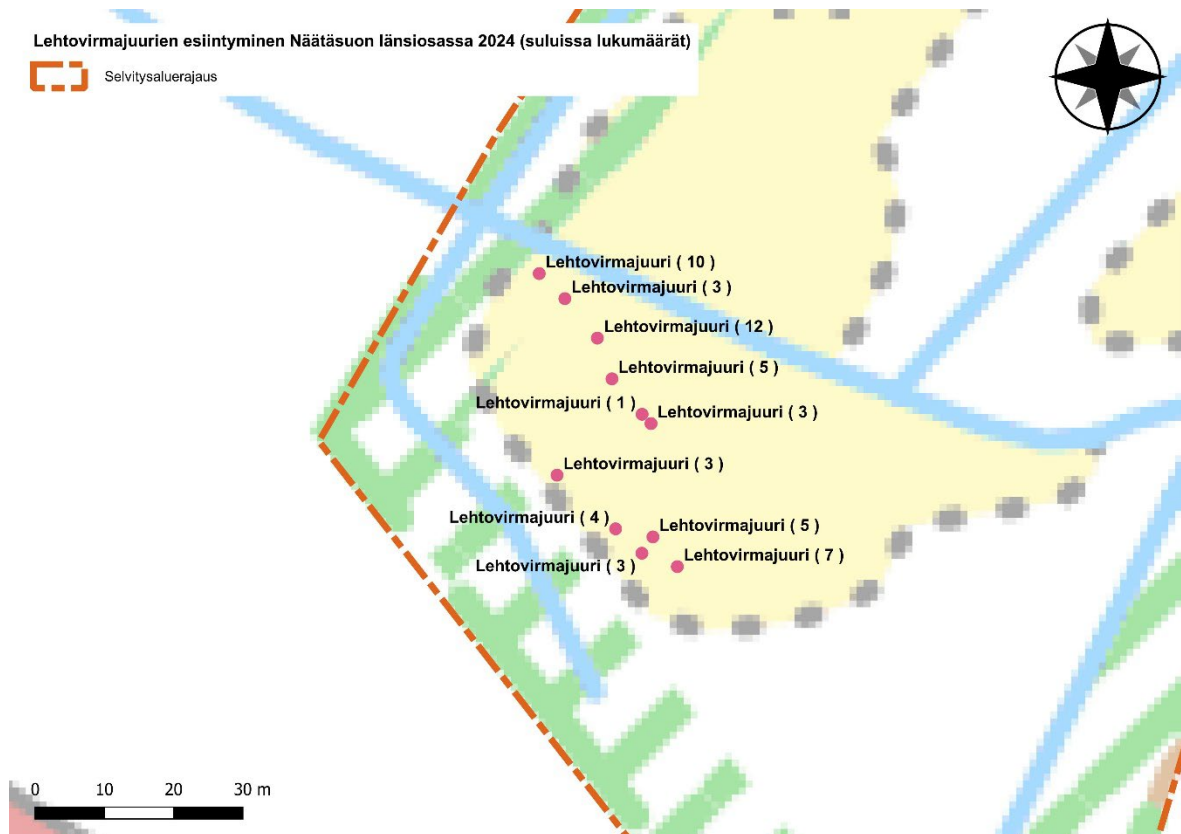
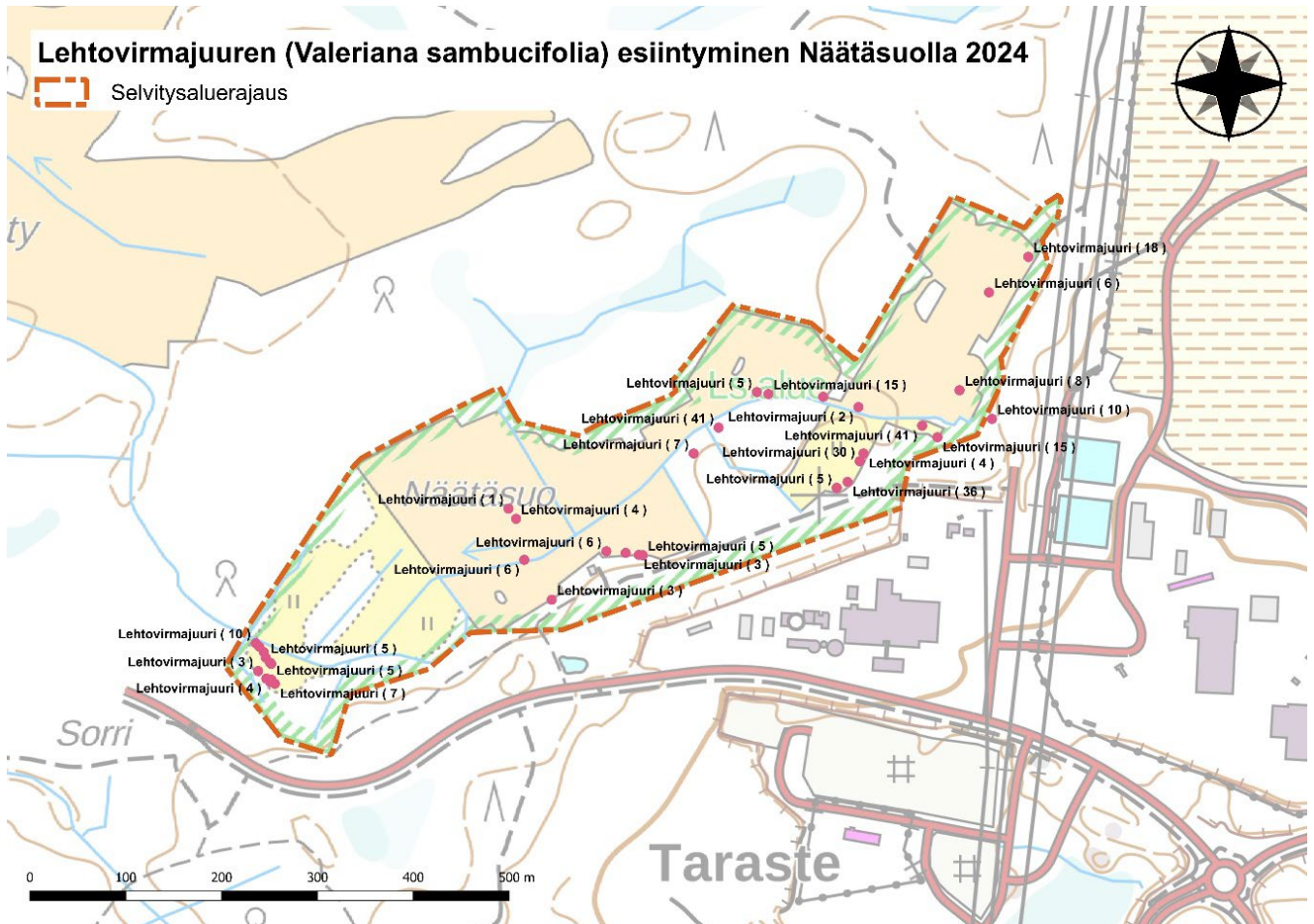
Tummaverkkoperhosen ravintokasvin, lehtovirmajuuren kasvustojen säilyminen Näätäsuolla on ensiarvoisen tärkeää. Niityillä kasvaa virmajuuria kohtalaisen paljon. Kartoilla 3.–6. on esitetty virmajuurikasvustojen sijainnit. Inventointeja tehtiin 4.8., 7.8. ja 8.8. 2024. Kukinnan kannalta ajankohta oli hivenen myöhäinen, koska parasta kukinta-aikaa on heinäkuu. Läntisellä niityllä sitä kasvoi harvakseltaan siellä täällä, suurin osa niityllä kulkevan ojan varressa. Yhteensä laskin niitä pieninä ryhminä 56 yksilöä, suurimmassa ryhmässä 12 versoa. Kukinta oli ollut runsasta.

Keskiniityllä virmajuuria oli vähiten, vain 32 versoa niityn eteläreunalla. Sen sijaan pohjoisreunalta virmajuuret puuttuivat. Kyse voi olla varjostuksen vaikutuksesta. Pohjoisreunus oli myös silmämääräisesti kuivempi kuin eteläpuoli. Itäniityllä virmajuuria oli jälleen runsaasti, metsän reunaa myötäilevänä vyöhykkeenä laskin 4.8.2024 254 lehtovirmajuuren versoa. Kasvustossa oli ollut runsasta kukintaa. Kasvustot olivat säilyneet melko lailla vuoden 2022 kaltaisina.

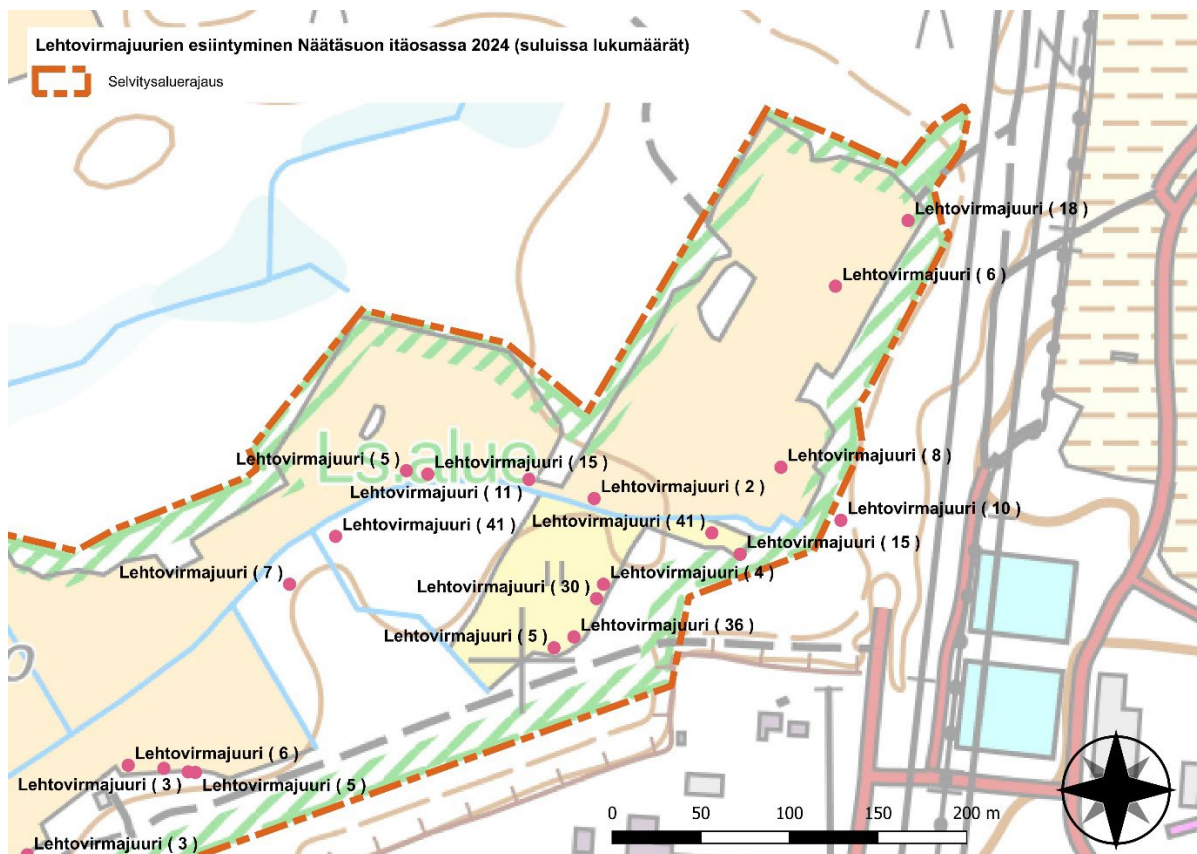
Niittyjen muuta putkilokasvilajistoa on esitetty taulukossa 1. Taulukko ei ole läheskään täydellinen, koska muun putkilokasvillisuuden havainnointiin ei erityisesti keskitytty.

Kuva 2. *Kukkivia lehtovirmajuuria Näätäsuon niityn laitamilla.*

Kartat 4-6. Lehtovirmajuurien kasvupaikat Tarasteen Näätäsuoolla v. 2024.

Kartat 3-6. Lehtovirmajuuri Tarasteen Näätäsuoolla.

Kuva 3. *Niityillä kasvoi runsaasti myös huopaohdakkeita.*

6. Lopuksi

Vuoden 2024 lopputulemana havaittiin, että tummaverkkoperhosella on niityillä ilmeisesti niukka kanta ja laji on niityllä taantumaan päin. Kesällä ei havaittu yhtään yksilöä. On toki mahdollista, että lajia esiintyy niityllä edelleen, koska ravintokasviakin on runsaasti. Lisäksi 400 metrin päässä alueen itäreunasta on rauhoitettu Tiikonojan verkkoperhosniitty, josta voi hyvin tulla täydennystä Näätäsuolle.

Lehtovirmajuurta kasvaa alueella edelleen runsaasti, varsinkin itäisellä niittylohkolla. Kukinta on myös runsasta. Koko selvitysalueelta laskin yhteensä 342 versoa, josta $\frac{3}{4}$ oli itäniityllä. Ravintokasvin kannalta tummaverkkoperhosella on kyllä säilymisen mahdollisuuksia.

Tuimmaverkkoperhosella saattaa olla eri vuosien välillä isoja kannan vaihteluita. Perhoset menestyvät paremmin lisääntymisessään lämpiminä kesinä, joten edellisten kesien sääolosuhteet sanelevat paljon. Kesä 2024 oli varsin lämmin, joten nähtäväksi jää miten se vaikuttaa tulevien kesien perhosmääriin.

7. Kirjallisuus

Kosonen, L. 2022: Tummaverkkoperhonen ja lehtovirmajuuri Tarasteen Näättäsuolla. – Tmi Luonto-Lasse. 14 ss.

Tampereen hyönteistutkijain seura. 2014: Tampereen Näättäsuon ja ympäristön hoitosuunnitelma tummaverkkoperhosen elinympäristöjen suojelemiseksi. 24 ss.

Liitteet

Taulukko 1. Näätäsuon kasvilajiluettelo

Taulukko 1. Näätäsuon kasvilajiluettelo 2024

Nro	Suomalainen nimi	Tieteellinen nimi
1.	Siankärsämö	<i>Achillea millefolium</i>
2.	Ojakärsämö	<i>Achillea ptarmica</i>
3.	Vuohenputki	<i>Aegopodium podagraria</i>
4.	Ratamosarpio	<i>Alisma plantago-aquatica</i>
5.	Nurmipuntarpää	<i>Alopecurus arvensis</i>
6.	Karhunputki	<i>Angelica sylvestris</i>
7.	Koiranputki	<i>Anthriscus sylvestre</i>
8.	Säderusokki	<i>Bidens radiata</i>
9.	Metsäkastikka	<i>Calamagrostis arundinaceus</i>
10.	Viitakastikka	<i>Calamagrostis canescens</i>
11.	Rentukka	<i>Caltha palustris</i>
12.	Harakankello	<i>Campanula patula</i>
13.	Kurjenkello	<i>Campanula persicifolia</i>
14.	Jänönsara	<i>Carex ovalis</i>
15.	Huopaohdake	<i>Cirsium heterophyllum</i>
16.	Suo-ohdake	<i>Cirsium palustre</i>
17.	Nurmilauha	<i>Deschampsia cespitosa</i>
18.	Amerikanhorsma	<i>Epilobium adenocaulon</i>
19.	Metsäkorte	<i>Equisetum sylvaticum</i>
20.	Mesiangervo	<i>Filipendula ulmaria</i>
21.	Rantamatara	<i>Galium paluste</i>
22.	Metsäkurjenpolvi	<i>Geranium sylvaticum</i>
23.	Savijäkkärä	<i>Gnaphalium uliginosum</i>
24.	Röyhyvihvilä	<i>Juncus effusus</i>
25.	Niittynätkelmä	<i>Lathyrus pratensis</i>
26.	Syysmaitiainen	<i>Leontodon autumnalis</i>
27.	Päivänkakkara	<i>Leucanthemum vulgare</i>
28.	Englanninraiheinä	<i>Lolium perenne</i>
29.	Ranta-alpi	<i>Lysimachia vulgaris</i>
30.	Timotei	<i>Phleum pratense</i>

31.	Niittynurmikka	<i>Poa pratensis</i>
32.	Niittyleinikki	<i>Ranunculus acris</i>
33.	Punaherukka	<i>Ribes rubrum</i>
34.	Vadelma	<i>Rubus idaeus</i>
35.	Hevonhierakka	<i>Rumex hydrolapathum</i>
36.	Raita	<i>Salix caprea</i>
37.	Tuhkapaju	<i>Salix cinerea</i>
38.	Kiiltopaju	<i>Salix phylicifolia</i>
39.	Korpikaisla	<i>Scirpus sylvaticus</i>
40.	Punakoiso	<i>Solanum dulcamara</i>
41.	Heinätähtimö	<i>Stellaria graminea</i>
42.	Saunakukka	<i>Tripleurospermum inodorum</i>
43.	Leveäosmakäämi	<i>Typha latifolia</i>
44.	Isonokkonen	<i>Urtica dioica</i>
45.	Lehtovirmajuuri	<i>Valeriana sambucifolia</i>
46.	Nurmitädyke	<i>Veronica chamaedrys</i>
47.	Hiirenvirna	<i>Vicia cracca</i>
48.	Aitovirna	<i>Vicia sepium</i>

